

Tasa-arvosuunnittelu oppi- laitoksissa

Hanna Kettunen

WoM Oy

2009

SISÄLTÖ

Johdanto	2
Suomalainen koulutusjärjestelmä	2
Suunnitteluvellolliset oppilaitokset	4
Sukupuolten tasa-arvo koulussa ja oppilaitoksissa	6
Tasa-arvohankkeet oppilaitoksissa.....	8
Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua tukevat oppaat	12
Tasa-arvosuunnittelu oppilaitoksissa	13
Opettajien täydennyskoulutus	13
Lopuksi.....	14
Lähteet ja muu kirjallisuus.....	15

JOHDANTO

Tasa-arvolaki on velvoittanut vuodesta 2005 oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman yhteistyössä opiskelijoiden ja henkilökunnan kanssa. Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu on monin paikoin vielä alkutekijöissään eivätkä selkeät ohjeet siitä, mitä laki käytännössä tarkoittaa ole vielä tavoittaneet kaikkia oppilaitoksia. Laadittujen suunnitelmien taso on kirjava ja tietämys sukupuolten tasa-arvosta vaihteleva. Tämän selvityksen näkökulmana on tuoda esiin, millaisista lähtökohdista oppilaitoksissa lähdetään tasa-arvosuunnitelmia laatimaan. Mitä tietoa on saatavilla ja mitä aikaisemmin kehitettyjä menetelmiä ja hyviä käytäntöjä voidaan soveltaa suunnitteluprosessissa ja oppilaitoksen arjessa. Ensin tutustutaan suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja tasa-arvosuunnitteluun veloitettuihin oppilaitoksiin. Tämän jälkeen luodaan silmäys oppilaitoksista sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmasta tehtyihin tutkimuksiin sekä hankkeisiin. Lopuksi pohditaan tämän hetkistä tilannetta sekä sitä millaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia tasa-arvosuunnittelu voisi oppilaitoksiin tuoda.

SUOMALAINEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ

Koulutuspolitiikka kuuluu Suomessa opetusministeriön hallinnonalaan. Opetusministeriössä valmistellaan valtioneuvostolle ja eduskunnalle hallinnonalaan koskevat lait, asetukset ja päätökset. Valtio osallistuu toiminnan rahoittamiseen, mutta suuresta osasta asioista päätetään paikallisesti. Kunnat ja kuntayhtymät vastaavat erilaisista koulutus- ja kulttuuripalveluista. Myös rekisteröidyt yksityiset yhteisöt ja säätiöt voivat järjestää koulutusta. Opetusministeriön alainen opetushallitus laatii perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteet, ammatillisten tutkintojen ja näyttötutkintojen perusteet sekä pyrkii parantamaan koulutusta erilaisin kehittämishankkein. Virasto myös ylläpitää toisen asteen, ammattikorkeakoulujen ja

yliopistojen opiskelijavalintarekisteriä, järjestää kielitutkintoja, järjestää ja rahoittaa jatkokoulutusta opettajille sekä muulle koulutoimen henkilökunnalle, vastaa ulkomaisten tutkintojen tunnustamisesta sekä kehittää ja myy oppimateriaalia. (www.minedu.fi)

Suomen koulutusjärjestelmä muodostuu:

- ◆ yhdeksänvuotisesta yleissivistävästä perusopetuksesta (peruskoulu), jota ennen lapsilla on oikeus osallistua vuoden kestävään esiopetukseen
- ◆ peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta, johon kuuluvat ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus
- ◆ korkea-asteen koulutuksesta, jota annetaan ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.

Perusopetus on maksutonta yleissivistävää koulutusta koko ikäluokalle. Peruskoulun jälkeinen koulutus sisältää lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen (ammatilliset perustutkinnot, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot). Lukiokoulutus on yleissivistävää ja valmistaa ylioppilastutkintoon. Lukion jälkeen opiskelija voi hakea ammatilliseen peruskoulutukseen tai korkea-asteen opintoihin. Lukiokoulutus kestää 3 vuotta. Suomessa oli vuonna 2007 406 lukiota ja 43 muuta lukiokoulutusta antavaa oppilaitosta. Tutkintotavoitteisen lukiokoulutuksen opiskelijoita oli samaisena vuonna 115 253. Näistä opiskelijoista 57% oli naisia. (Tilastokeskus) Ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on alan perusammattitaito ja työelämässä tarvittava alan ammatillinen pätevyys. Tutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa ja opiskeluaika kolme vuotta. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat ammatillista lisäkoulutusta. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot voidaan suorittaa näyttötutkintoina ja tutkintoihin järjestetään valmistavaa koulutusta. Ammatillista koulutusta tarjoavia oppilaitoksia oli vuonna 2007 259, joista 32 oli ammatillisia aikuiskoulutuskeskuksia. Näissä oppilaitoksissa opiskeli 242 800 opiskelijaa. Vuonna 2007 ammatillisen tutkinnon suorittaneista miehiä oli 52%. (Tilastokeskus)

Korkeakoulujärjestelmä muodostuu yliopistoista ja ammattikorkeakouluista. Yliopistoissa korostuu tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus. Ammattikorkeakoulut tarjoavat käytännönläheistä ja työelämän tarpeita vastaavaa koulutusta. Yliopistoissa eli tiede- ja taidekorkeakouluissa voi suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä jatkotutkintoja, joita ovat lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen kestää 3,5 - 4,5 vuotta. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon edellytyksenä on ammattikorkeakoulututkinto tai muu soveltuva tutkinto. Lisäksi alalta on oltava noin kolmen vuoden työkokemus tutkinnon suorittamisen jälkeen. Ammattikorkeakouluja oli Suomessa vuonna 2007 30, joista neljä oli ruotsinkielisiä. Näissä tutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeli 133 300 opiskelijaa. Yliopistoja oli vuonna 2007 kaksikymmentä. Samana vuonna kaikista yliopistotutkinnoista 63% oli naisten suorittamia. (Tilastokeskus)

Aikuiskoulutusta on tarjolla kaikilla koulutusasteilla. Aikuiskoulutuksessa opiskelijan aiemmat tiedot, taidot ja elämäntilanne otetaan huomioon opetuksen sisällössä ja järjestelyissä. Aikuiskoulutus voi olla perustutkinto-opetusta, tutkintoon kuuluvia opintoja, näyttötutkintoihin valmentavaa koulutusta, oppisopimuskoulutusta, ammattitaitoa uudistavaa ja laajentavaa lisä- ja täydennyskoulutusta tai kansalais- ja työelämätaitoihin valmentavia yhteiskunnallisia opintoja ja harrastusopintoja. Koulutus voi olla opiskelijan kustantamaa tai oppiso-

pimus-, työvoima- tai henkilöstökoulutusta. Aikuiskoulutusta järjestetään nuorten koulutusjärjestelmään kuuluvissa oppilaitoksissa, yksinomaan aikuiskoulutusta järjestävissä oppilaitoksissa, yrityksissä sekä henkilöstökoulutuksena työpaikoilla. (Lähde: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutusjaerjestelmae/?lang=fi>) Opetusta järjestävät niin kuntien ja kuntayhtymien oppilaitokset kuin yksityiset koulutuksen järjestäjät ja valtion ylläpitämät oppilaitoksetkin.

SUUNNITTELUVELVOLLISET OPPILAITOKSET

Tasa-arvolain (5§) mukaan viranomaisten ja oppilaitosten sekä muiden koulutusta ja opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Lain mukaan myös opetuksen, tutkimuksen sekä oppiaineistojen on tuettava tasa-arvoa. Tämä merkitsee, että opetusta tai oppimateriaalia ei saa käyttää ennakkoluulojen tai kaavamaisten perhe- ja työelämää koskevien sukupuoliroolien ja -jakojen luomiseen tai ylläpitämiseen. Tältä osin tasa-arvon edistämismuutokset koskee erityisesti niitä viranomaisia, jotka vastaavat opetusta koskevista peruslinjauksista ja opetuksen kehittämisestä, viime kädessä myös opettajia. Koulutuksen kaikilla tasoilla on myös pyrittävä purkamaan ajattelutapoja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat valitsemaan koulutuksen ja ammatin kaavamaisesti sukupuolen mukaan. Velvoite koskee kaikkia koulu- ja muotoja ja -asteita, erityisesti kuitenkin opinto-ohjausta ja ammatinvalinnanohjausta. Opettajankoulutuksessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten koulun käytännöt ja opettajien oma toiminta vaikuttavat oppilaiden käsityksiin tytöille ja pojille sopivista ammateista ja koulutusaloista. (<http://www.tasa-arvo.fi/Resource.php/tasa-arvo/tasa-arvovaltuutettu/tasa-arvo-koulut-opetuk.htx>)

Tasa-arvolain kaikille oppilaitoksille asettama tasa-arvon edistämismuutokset on varsin laaja ja se koskee koulutusjärjestelmän kaikkia tasoja. Oppilaitosten tulisi keskittyä erityisesti oppimateriaaleihin sekä ammatinvalinnan sukupuolirajojen purkamiseen. Lain hengen mukaan voidaan siis pohtia, onko esimerkiksi erillinen tekstiili- ja teknisen työn opetus vastoin lain pyrkimyksiä. Monissa peruskouluissa ei edelleenkään järjestetä kaikille yhteistä käsityökasvatusta, vaan oppilaat valitsevat jossain vaiheessa painottavatko teknistä vai tekstiilityötä. Käsityövalinnat tehdään suurelta osin sukupuolen mukaan niin, että tytöt valitsevat tekstiilityön ja pojat teknisen työn. Näillä valinnoilla saattaa olla vaikutusta myöhemmin jatko-opiskelupaikkoja valitessa, jolloin tytöt ja pojat eivät ole taidoiltaan samalla viivalla. Kouluisa tulisikin pohtia, miten kaikille oppilaille voitaisiin taata käsityöoppiaineessa mahdollisuus saavuttaa samat perustaidot.

Vuoden 2005 tasa-arvolain uudistuksessa tasa-arvosuunnittelumuutokset ulotettiin koskemaan työpaikkojen lisäksi myös oppilaitoksia. Suunnittelumuutokset koskee kaikkia oppilaitoksia, pois lukien perusopetusta antavat oppilaitokset. Tasa-arvolaki (6b§) velvoittaa oppilaitoksia laatimaan vuosittain yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien kanssa oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvosuunnitelman. Suunnitelman tulee sisältää oppilaitoksen tasa-arvotilanteen ja siihen liittyvien ongelmien kartoitus sekä toteutettavaksi suunnitellut tarpeelliset toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä ja opinto-suorituksia arvioitaessa sekä toimenpiteisiin, joilla pyritään seksuaalisen häirinnän ja suku-

puolen perusteella tapahtuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää myös arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja niiden tuloksista. Suunnitelman tavoitteena on myös ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksessa laadittavaa suunnitelmaa. On syytä huomata, että vaikka suunnitelmavelvoite ei koske peruskouluja, yleinen tasa-arvon edistämisen velvoite kuitenkin koskee. Niinpä peruskoulutkin voivat halutessaan laatia koulun toimintaa koskevan tasa-arvosuunnitelman.

Suunnitteluvollisia oppilaitoksia on Suomessa noin 1200. Toisen asteen ja korkea-asteen oppilaitosten lisäksi velvoite koskee myös esimerkiksi vapaan sivistystyön oppilaitoksia. (Tasa-arvo 4/2008) Suunnitelmavelvoite koskee varsin laajaa ja heterogeenistä joukkoa oppilaitoksia. Lisäksi tasa-arvosuunnitelmien mahdollisten vaikutusten piiriin kuuluu suuri joukko ihmisiä, opiskelijoita, opettajia ja muuta henkilökuntaa. Ammatilliset oppilaitokset ja lukiot ovat pääosin kuntien tai kuntayhtymien ylläpitämiä. Ammatillista koulutusta järjestetään myös erikoisoppilaitoksissa, jotka ovat osin yhteisöjen tai yritysten ylläpitämiä. Niissä annettava opetus on tutkintoon johtavaa ja pitkäkestoista. Ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa puolestaan annetaan sekä tutkintoon johtavaa että lyhytkestoista opetusta. Erityisiä oppilaitoksia on poliisi-, palo- ja vartiointialalla sekä sotilasammateissa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut muistuttavat hallintomalliltaan toisiaan. Vapaan sivistystyön alalla toimivat kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset sekä liikunnan koulutuskeskukset. Myös kesäyliopistot ja yritysten järjestämä koulutus kuuluu tasa-arvolain piiriin. Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevassa säännöksessä ei ole asetettu minimivaatimuksia oppilaitoksen henkilöstölle tai opiskelijoiden määrälle, joten velvoite kattaa hyvin laajasti opetusta antavat tahot. Haastetta lisää se, että vain osassa velvoitteen piiriin kuuluvista oppilaitoksista henkilöstö on pysyvää ja opiskelijoilla on järjestäytyntä toimintaa. (Tasa-arvovaltuutetun vuosikertomus 2006)

Suunnitteluvollisten oppilaitosten lukumäärä v. 2007 (Lähde Tilastokeskus):

Oppilaitos	Lukumäärä
Lukiot	406
Perus- ja lukioasteen koulut	37
Ammatilliset oppilaitokset	161
Ammatilliset erityisoppilaitokset	12
Ammatilliset erikoisoppilaitokset	37
Ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset	32
Palo-, poliisi- ja vartiointialan oppilaitokset	2
Sotilasalan ammatilliset oppilaitokset	15
Ammattikorkeakoulut	30
Yliopistot	20
Sotilaskorkeakoulut	1
Musiikkioppilaitokset	89
Liikunnan koulutuskeskukset	14
Kansanopistot	89
Kansalaisopistot	234
Opintokeskukset	11
Kesäyliopistot	20
Muut oppilaitokset	7
Yhteensä	1217

Eri koulutusasteilla ja koulutusmuodoilla löytyy sekä erilaisia että yhteisiä tasa-arvokysymyksiä. Siksi jokaisessa oppilaitoksessa tulee pohtia, mitä tasa-arvolain edellytykset tarkoittavat oman oppilaitoksen kohdalla. Esimerkiksi opiskelijavalinnoissa se voi tarkoittaa pisteytyksen tai haastattelutilanteen arviointia, opetuksen järjestämisessä lukujärjestyksiä, opetusresursseja tai harjoittelupaikkoja koskevaa keskustelua ja opintosuoritusten arvioinnissa yhteisten kriteerien ja perustelujen luomista.

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO KOULUSSA JA OPPILAITOKSISSA

Jos ovat työmarkkinat Suomessa sukupuolen mukaan segregoituneet, niin ovat opiskelualatkin. Työelämän segregaatiota voi olla vaikea purkaa, ellei työtä aloiteta jo koulutuksesta ja nuorten koulutusvalinnoista. Suuri osa koulutusta sukupuolinäkökulmasta käsittelevistä tutkimuksista on tehty peruskoulukontekstissa. Peruskoulut on kuitenkin rajattu oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluvollisuuden ulkopuolelle, vaikka yleinen tasa-arvon edistämismääräys niitä koskeekin. Jossain määrin peruskoulussa tehdyt tutkimukset ovat varmasti myös yleistettävissä ylemmille koulutusasteille. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että pojat ottavat opetustilanteissa tilan haltuun olemalla äänekkäämpiä ja liikkumalla enemmän kuin tytöt. Luokkahuonehavaintojen mukaan pojat ja tytöt käyttäytyvät luokkahuoneilanteissa hyvin eri tavoin. Pojat vievät luokassa pääosan ajasta, äänestä, tilasta ja opettajan huomios- ta ja ohjauksesta, tytöt ovat useammin hiljaisia ahertajia. On kuitenkin tärkeää muistaa, että sukupuoliryhmien sisällä on eroja; kaikki pojat eivät ole äänekkäitä, kaiken huomion ottavia,

eivätkä kaikki työt ole hiljaisia sääntöjen noudattajia. (Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt 2005) Opettajien on myös havaittu usein ylläpitävän jakoa äänekkäisiin poikiin ja hiljaisiin tyttöihin. Koulua leimaa usein käsitys, jonka mukaan tasa-arvo on jo toteutunut tai että sen toteutunut ainakin koulumaailmassa (Räsänen 1992).

Matemaattisten ja luonnontieteellisten aineiden opiskelu ja kiinnostus niitä kohtaan on hyvin sukupuolittunutta. Tytöt eivät esimerkiksi lukiossa opiskele yhtä paljon matematiikkaa, fysiikkaa ja kemiaa kuin pojat. Tämä sulkee pitkällä tähtäimellä tytöiltä monia jatko-opiskelupaikkoja pois. Tutkimuksissa tyttöjen ja poikien fysiikan taidoista on havaittu, että asiayhteyden merkitys oppilaiden fysikaaliselle ajattelulle on tärkeä. Halukkuus suorittaa tehtävä ja usko siihen, että pystyy sen suorittamaan riippuvat tutkimusten mukaan suurella määrällä siitä, onko tehtävä esitetty oppilasta kiinnostavassa tai kokemusperäisesti hallitussa yhteydessä. Tämä tulee esille tyttöjen suhtautumisessa ”helppoihin” sähköä koskeviin tehtäviin ja poikien suhtautumisessa ”helppoihin” kotitalouteen liittyviin tehtäviin. Oppilaiden tiedot olisivat riittäneet tehtävien ratkaisemiseen, mutta he eivät edes testanneet tietojaan, jos eivät asiayhteyden vuoksi uskoneet niiden riittävän. Oppilaat näyttävät jo tehtävän alussa asettavan itselleen kysymyksen: osaanko minä tämän? Kysymykseen vastataan käyttäen johtolankana arkipäivän kokemukseen perustuvia ”tapahtuma”-yhteyksiä tai merkitysyhteyksiä eikä tehtävän omaa logiikkaa. Jos asiayhteys viittaa naisten työnjaollisiin taitoihin, tytöt luottavat omaan ratkaisukykyynsä, pojat taas eivät ja kääntäen, tehtävän sijoittuminen miesten työnjaolliselle alueelle lisää poikien ja vähentää tyttöjen uskoa sen ratkaisukykyyn. Tässä tulee siis esille oppilaan itseluottamuksen yhteys tehtävän ottamiseen ratkaistavaksi ja niin muodoin myös tehtävän ratkaisemiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tehtävän ”hyväksyminen” ja luottamus omaan kykyyn sen ratkaisemiseksi liittyy siihen, minkä inhimillisen kokemusalueen oppilas tuntee omakseen, toisin sanoen oppilaan ”sijaintiin” sukupuolten välisen työnjaon kentässä. Tutkimuksien mukaan fysiikan opetuksessa tyttöjen opiskelumotivaation kannalta on olennaisinta se, mihin yhteyteen opetus asetetaan. Abstrakti tai tekninen yhteys kiinnostaa tutkimusten mukaan harvoja tyttöjä, mutta fysiikan opetuksen asettaminen yhteiskunnallisiin, eettisiin tai inhimillisiin yhteyksiin on tytöistä mielenkiintoista. Tyttöjen kiinnostusta fysiikkaan voidaan lisätä, jos voidaan osoittaa, että aihepiirillä on inhimillistä, yhteiskunnallista tai ekologista merkitystä. Sukupuolten välisen työnjaon näkökulmasta on kyse siitä, että opetuksessa rakennetaan yhteys fysiikan ja naisten työnjaolliselle alueelle sijoittuvien aihepiirien välille. (Räsänen 1992)

Seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä on yksi tasa-arvolaisissa esiin nostettu alue, jonka ehkäisemiseen oppilaitosten tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Sanna Aaltonen käsittelee väitöskirjassaan Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä, miten 15-16-vuotiaat tytöt ja pojat kokevat ja ymmärtävät sukupuolisen häirinnän. Sukupuolisella häirinnällä Aaltonen tarkoittaa yksipuolista, ei-toivottua huomiota, joka perustuu sukupuoleen ja joka saa kohteen tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukatuksi tai vihaiseksi. Termi on laaja yläkäsite, joka kattaa seksistisen, seksuaalisen ja homofobisen häirinnän. Aaltosen tutkimuksessa nuoret itse määrittivät häirinnäksi esimerkiksi koskettelun, viheltelyn, juorujen levittämisen, yksityisasioiden julkistamisen, merkitsevät katseet, tuijottamisen, itsensä paljastelun, seuraamisen, huoraksi/homoksi/lesboksi nimittelyn tai leimaamisen, tyttöjen aikaisen tai myöhäisen fyysisen kehityksen arvostelun, ulkonäön arvostelun, painostuksen seksiin, häirikköpuhelut, itsepintaisen kosiskelun, raiskaukset ja inestien. Osa näistä teoista tai käytännöistä määrittel-

tiin myös pahemmaksi tai lievemmäksi kuin häirintä. Nuoret korostivat tulkintojen häirinnästä olevan subjektiivisia. Aaltosen keräämissä teksteissä nuoret nostivat kiusaamisen syyksi yleensä erilaisuuden tai poikkeavuuden jostakin, jota pidetään normaalina. Se joukko, johon kiusaamisen kohdetta oppilaiden kertomuksissa verrataan ei välttämättä ole koulun tai luokan kaikki oppilaat, vaan kohteen kanssa samaa sukupuolta olevat oppilaat. Kiusaamisen ja häirinnän nähdään riippuvan tilanteesta: ajasta ja paikasta sekä kyseessä olevista henkilöistä. Aaltosen mukaan sukupuolinen häirintä ei tunnu kuuluvan koulusanastoon, sillä sitä ei mainita esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Sukupuolineutraali puhe kiusaamisesta ei kuitenkaan välttämättä anna opettajille riittäviä eväitä tarkastella koulun sukupuolittuneita valtasuhteita ja konflikteja. Aaltosen mukaan sukupuolinen häirintä voisi ääneen lausuttuna toimia koulussa herkistävänä käsitteenä, joka auttaisi ymmärtämään paremmin joitakin nuorten välisiä konflikteja. (Aaltonen 2006)

Vaikka koulu usein koetaan sukupuolineutraaliksi paikaksi ja opettajat eivät pidä omaa toimintaansa sukupuolittavana, on tutkimusten mukaan sukupuolella koulussa merkitystä. Esimerkiksi Riitta Soro (2002) havaitsi tutkimuksessaan matematiikan opettajien uskomuksista, että opettajien enemmistö uskoi sukupuolieroihin, mutta ei kokenut sukupuolten tasa-arvoa ongelmaksi. Tasa-arvolain tuntemusta oppilaitoksissa olisikin syytä lisätä.

TASA-ARVOHANKKEET OPPILAITOKSISSA

Seuraavaksi esitellään joitakin keskeisiä viime vuosina toteutettuja koulutukseen ja oppilaitoksiin kohdistuneita tasa-arvohankkeita. Erilaisia hankkeita on ollut melko paljon, joten lista ei ole täysin kattava. Monien hankkeiden kohdalla nousee haasteeksi se, miten saadaan hankkeessa kehitetyt hyvät käytännöt elämään ja leviämään vielä hankkeen päättymisen jälkeen. Jo päättyneet hankkeet eroavat toisistaan huomattavasti siinä, miten paljon kirjallista materiaalia niistä on saatavilla. Hankkeita ei ole tässä myöskään tarkoitettu laittaa paremmuusjärjestykseen, vaan ajatuksena on esitellä erilaisia hankkeissa toteutettuja toimintamalleja ja hyvä käytäntöjä, jotka voivat toimia oppilaitosten tasa-arvotyön innoittajina. WomenIT-hankkeessa ja Mirror-hankkeessa laadittiin yhteistyönä selvitys koulutuksen ja työelämän tasa-arvohankkeista vuosilta 1970 – 2003. Kartoituksessa löydettiin noin sata tarkasteluajanjakson aikana toimeenpantuja kasvatuksen ja koulutuksen sukupuolen mukaisen segregaaion vähentämiseen tähtäviä hankkeita. (Brunila, Heikkinen & Hynninen 2005)

Useat hankkeista ovat tähdänneet nimenomaan tyttöjen innostamiseen tekniikasta ja miesvaltaisten tekniikan ja teollisuuden alojen koulutuksista. Esimerkiksi Mirror-kehittämiskumppanuushankkeen tavoitteena oli lisätä naisten määrää erityisesti metalli-, elektroniikka ja tietoteollisuusaloilla kehittämällä motivoivaa koulutusta. (www.mirror4u.net) Tinataan-verkostohanke toteutettiin puolestaan Teknillisessä korkeakoulussa vuosina 2006 – 2007. Hankkeen tavoitteena oli sukupuolen mukaisen segregaaion purku, erityisesti tekniikan alalla. Hankkeessa järjestettiin erilaisia teknisen alan kursseja ja koulutusta tytöille ja naisille peruskoulusta yliopistoon. (<http://tina.tkk.fi/index.htm>) Muita tyttöjen ja naisten tekniikan alalle rohkaisseita hankkeita ovat muun muassa Naisten kiinnostuksen lisääminen IT-alan insinööri(AMK) –opinnoista hanke, jota hallinnoi Jyväskylän

ammattikorkeakoulun Informaatioteknologian instituutti sekä E-Girls – Kohti tekniikkaa hanke, jonka tavoitteena oli madaltaa kynnystä hakeutua sähkö- ja elektroniikka-alalle.

WomenIT-hankkeessa vuosina 2001 – 2005 tavoitteena oli purkaa työelämän jakoa sukupuolen mukaisesti naisten ja miesten ammatteihin ja työtehtäviin. Hankkeen laajana toimintaympäristöinä olivat päiväkodit, koulut, toisen asteen oppilaitokset, ammattikorkeakoulut, yliopistot, yritykset ja työmarkkinajärjestöt. Näissä organisaatioissa toimi yhteensä yli 40 erilaista kerhoa, kurssia, koulutusta ja tutkimus- ja kehittämistoimintaa, joiden avulla innostettiin tyttöjä ja naisia teknologian pariin ja teknologia-alalle. Hankkeessa koulutettiin päiväkotien henkilökuntaa käyttämään tietotekniikkaa varhaiskasvatuksessa. Myös työelämässä mukana oleville naispuolisille opettajille ja luokan- ja aineenopettajiksi opiskeleville järjestettiin sukupuolen huomioon ottavaa multimedia- ja tieto- ja viestintäteknistä koulutusta. WomenIT-hankkeessa toteutettiin myös useita alaprojektitoimintoja tyttöryhmissä, joiden tavoitteena oli sekä edistää tyttöjen teknologisen tietotaidon kehittämistä että saada kokemuksia yhden sukupuolen opettamisesta tässä muodossa. Tyttöryhmille järjestettiin erilaisia tekniikkakerhoja ja –kursseja, tieto- ja viestintäteknikkakerhoja ja –kursseja sekä luonnontiedekerhoja ja –kursseja. Näistä ryhmistä saadut kokemukset olivat hankkeen toteuttajien mukaan pääasiassa positiivisia. Tytöt kokivat saaneensa rauhassa perehtyä aiheeseen ja välineisiin, kun pojat eivät olleet ryhmässä viemässä tilaa ja ohjailemassa. Tytöt olivat myös motivoituneita, tutkivat ja kannustivat toisiaan ja työrauha oli parempi kuin sekaryhmissä. Opettajat arvioivat tyttöjen olleen aktiivisempia kysymään ohjeita ja neuvoja. Tämä motivoi myös opettajia. Projektissa kehitettiin myös sukupuolisensitiivisiä uraohjaukselle opinto-ohjauksen tueksi sekä järjestettiin koulutusta ammatinvalinnan ohjauksessa työskenteleville oppilaanohjaajille, suunnittelijoille ja ammatinvalintapsykologeille. Reilun vuoden kestäneen koulutuksen lopputuloksena olivat ammatinvalinnanohjaajissa tapahtuneet prosessit, joissa heidän havainnointikykynsä tasa-arvoasioista oli kehittynyt huomasti. (Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt 2005)

Toinen laaja koulutukseen ja kasvatukseen keskittynyt hanke oli BRYT (AVAA)-projekti, joka toteutettiin vuosina 1985 – 1989. Kyseessä oli Pohjoismaisen ministerineuvoston hanke, johon osallistuivat kaikki pohjoismaat. Projektissa etsittiin ja kokeiltiin menetelmiä, joilla voitaisiin käytännössä laajentaa naisten ammatinvalintaa ja työmahdollisuuksia miesvaltaisille aloille. (Räsänen 1992) Erityisen mielenkiintoisen projektista tekee siinä toteutetut koulukokeilut ja niistä kirjoitetut kokemukset. Projektissa toteutettiin erilaisia kokeiluja, joilla pyrittiin selvittämään käytännön mahdollisuuksia sukupuolen mukaisen työnjaon purkamiseen, esimerkiksi mihin toimiin työnantajat olisivat valmiita tai mitä kouluissa voitaisiin saada aikaan sukupuoleen perustuvan työnjaon ja siihen sosiaalistumisen vähentämiseksi. Kokeilujakso oli nelivuotinen. Ensimmäinen vuosi käytettiin suunnitteluun ja itse kokeilukausi kesti kaksi vuotta. Neljäs vuosi oli varattu raportointiin. Suomessa kokeilun kohteeksi valittiin kolme kuntaa ja näiden kuntien yleissivistäviä ja ammatillisia oppilaitoksia. Koska katsottiin, että kokeilu merkitsee opettajille lisätyötä ja tunkeutuu opettajan työn autonomiselle alueelle, pyrittiin siihen, että opettajat saivat itse vaikuttaa kokeiluun osallistumiseen. Kokeilulla nähtiin olevan myös paremmat onnistumisen mahdollisuudet, jos siihen osallistuvat opettajat ovat aidosti kiinnostuneita kokeilusta. Räsänen huomasi kokeilua järjestäessään, että opettajien enemmistön arvostukset eivät tukeneet kokeilun tavoitteita. Opettajien saaminen mukaan kokeiluun osoittautui haasteelliseksi. Räsänen arveli tämän johtuneen opettajien

huolesta oman autonomian rajoittumisesta sekä työtaakan lisääntymisestä. Monet opettajat pitivät myös kokeilun tavoitetta, tyttöjen ammatinvalinnan laajenemista arveluttavana, eikä sen edistämisen katsottu kuuluvan koulun tehtäviin. Kokeiluun ryhtyi kuitenkin kaiken kaikkiaan kuusi peruskoulun ja kolme lukion opettajaa sekä kahden ammatillisen oppilaitoksen seitsemän opettajaa. Kokeiluun liittyneet opettajat näkivät kokeilussa mahdollisuuksia ammatilliseen kehitykseen, kiinnostavia kysymyksiä tai vaihtelua rutiineihin. (Räsänen 1987) BRYT-projektissa havaittiin myös, että onnistunut koulukokeilu vaatii tiettyjen edellytysten täyttymistä. Ensinnäkin kokeilukoulut eivät toimi, ellei opettajien joukosta löydy asialle vihkittyneitä. Toiseksi tasa-arvokokeilut vaativat taloudellista korvausta ja vapaa-ajan järjestämistä (esim. sijaisten palkkaamista) opettajille, koska muutoin ne koetaan vain ylimääräisenä työnä kaiken muun lisäksi. Kolmanneksi tasa-arvokokeilut koulussa eivät onnistu ilman koulun johdon positiivista taustatukea. (Yhteispohjoismainen BRYT-projekti tiedottaa 11/1989)

Yksi BRYT-projektin osaprojekteista keskittyi laajentamaan tyttöjen mahdollisuuksia luonnontieteiden ja tekniikan opiskeluun sen kautta, että yhä useammat heistä valitsisivat fysiikan laajan kurssin lukiossa. Projektissa mukana olleet fysiikan opettajat tarkkailivat omaa opetustaan ja tyttöjen ja poikien suhdetta opetukseen ja huomasivat monia tilanteita, joissa tyttöjä pystyi huomioimaan opetuksessa paremmin. Opettajat esimerkiksi viittasivat aikaisempaa useammin luonnon ja ihmisen hyvinvointiin. He tukivat tyttöjen aktiivista osallistumista opetukseen, antoivat heille tehtäviä, joita aiemmin oli annettu pojille. Lukiossa pehennettiin opetusilmapiiriä niin että tytöt osallistuivat aikaisempaa enemmän opetuskeskusteluun. Opetusta elävöittävät esimerkit pyrittiin myös valitsemaan niin, että tytöillä olisi samat mahdollisuudet kuin pojillakin niiden ymmärtämiseen ja asiayhteydestä kiinnostumiseen. Projektissa saatiin tulokseksi, että tyttöjen fysiikan laajan kurssin valinnat kasvoivat kahdessa vuodessa 35 prosentista 61 prosenttiin ja poikien 65 prosentista 86 prosenttiin. Projektissa päädyttiin johtopäätökseen, että tyttöjen fysiikan valinnat riippuvat hyvin paljon ympäristöstä ja että niihin voidaan vaikuttaa koulun käytettävissä olevin keinoin. (Yhteispohjoismainen BRYT-projekti tiedottaa 11/1989)

Koulujen ja oppilaitosten opinto-ohjaajilla on nähty olevan suuri rooli sukupuolen mukaisen segregaaation purkamisessa koulutuksessa. Monissa hankkeissa opinto-ohjaajat ovatkin olleet yhtenä kohderyhmänä. Opinto-ohjaajien tietoja sukupuolten tasa-arvosta on pyritty lisäämään sekä kehittämään stereotyyppioita purkavia malleja opinto-ohjaajien työvälineiksi. Sukupuolisensitiiviset menetelmät ohjauksen tukena –hanke (SUMO), joka päättyi 2007 keskittyi nimenomaan opinto-ohjauksen käytäntöihin. Hankkeen tarkoituksena oli antaa ammattikorke- ja ammattikoulujen opettajille ja opinto-ohjaajille valmiudet sukupuolisensitiiviseen toimintatapaan ammatinvalinnanohjauksessa koulutuksen avulla. (<http://www.hyvan.helsinki.fi/sumo/index.php>) Koulutukset tapahtuivat opettajien ja opinto-ohjaajien työpaikoilla eli keskellä oppilaitosten arkea. Koulutus koostui työnohjauksellisista tapaamisista, joihin opettajat ja opinto-ohjaajat kokoontuivat keskustelemaan ja pohtimaan sukupuolinäkökulman huomioonottamista omassa työssään. (Heikkinen et al. 2007)

Suuri osa sukupuolen mukaisen segregaaation purkuun tähtäävistä hankkeista on suunnattu tyttöjen ja naisten kiinnostuksen lisäämiseen miesvaltaisilla aloilla. Miehiä on kuitenkin myös yritetty houkutelaa naisvaltaisille aloille. Sotemies-projekti Hyvänkään-Riihimäen aikuiskoulutuskeskuksessa koulutti miehiä lähihoitajiksi. (Ukko akan töissä 2008) Toinen

vastaavanlainen projekti oli Voimaa hoivaan –hanke (6/2007-4/2008), jonka tavoitteena oli saada miehiä terveydenhoitoalalle. Hankkeessa toteutettiin miehille suunnattu markkinointi- ja tiedotusohjelma hoiva-alasta. (<http://www.hdo.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=00010638>)

Oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluun suoraan liittyviä hankkeita ei ole tehty kovin montaa. Tasa-arvoklinikka toteutti kevästä syksyyn 2007 toiminnallisen kehittämishankkeen Vantaan ammattiopisto Variassa. Tasa-arvoklinikan pilottiprojektissa Variassa kehitettiin opiskelijoita osallistavaa toimintamallia oppilaitoksen tasa-arvosuunnittelun tueksi. Pilottiprojektissa pidettiin opiskelijoille kaksi vuorovaikutteista tasa-arvopäivää, tuotettiin oppilaiden tasa-arvokokemuksia selvittävä kysely ja sen pohjalta raportti sekä kaksi artikkelia oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluun liittyen. Suoraan oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun kontekstissa toteutettu hanke on ollut Kiljavan opiston Tasa-arvoklinikka ja verkottuminen. Hankkeessa on luotu malli opiskelijoita osallistavasta tasa-arvosuunnittelusta. Pilottiprojekti toteutettiin Vantaan ammattiopisto Varian Tennistien yksikössä. Opiskelijoille pidettiin Variassa kaksi tasa-arvopäivää. Ensimmäisen päivän sisältönä oli tasa-arvoluento, keskustelua, tyhmätöitä ja kyselyaineiston keräys. Kaikilta opintolinjoilta kutsuttiin mukaan kaksi nais- ja kaksi miespuolista opiskelijaa. Tilaisuudet järjestettiin erikseen nais- ja miesopiskelijoille. Toisen tasa-arvopäivän sisältönä oli kyselyn tulosten käsittely, keskustelu, ideointia ryhmissä ja opiskelijoiden ehdotuksia koulun tasa-arvosuunnitelmaan. (Lohikoski 2007) Tasa-arvoklinikka laati myös pilottiprojektin pohjalta seuraavanlaisia käytännön ohjeita oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluun:

- ◆ mahdollisimman kattava opiskelijaedustus tasa-arvotyöryhmään
- ◆ tasa-arvotilanteen selvittäminen tilastoista sekä kokemustietoa keräävällä kyselyllä
- ◆ opiskelijoille ja henkilökunnalle tasa-arvoaiheisia keskustelutilaisuuksia myös tasa-arvotyöryhmä laajemmissa yhteyksissä
- ◆ tasa-arvotyöryhmän luomat konkreettiset toimenpiteet (Lohikoski 2007)

Kukko vai kana –sukupuolisensitiivisyys koulun toimintakulttuurissa oli Opetusalan Koulutuskeskus Opekon hallinnoima ESR-hanke, jonka keskiössä oli oppilaitoksen toimintakulttuurin näkyväksi tekeminen sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta kartoituksen ja ohjauksen avulla, kohderyhmänä erityisesti toisen asteen oppilaitosten henkilöstö (Hartman, Päivi 2007) Hankkeessa oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua lähestyttiin fasilitoinnin ja motivoinnin näkökulmasta. Tarkoituksena oli antaa oppilaitosten henkilökunnalle eväitä lähteä toteuttamaan tasa-arvosuunnitteluprosessia omassa oppilaitoksessa. Oppilaitoksille tarjottiin myös käyttöön sähköinen työkirja tasa-arvosuunnittelun tueksi. (http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S85641.html)

6mix-projekti suuntautui ruotsinkielisiin ammattikorkeakouluihin tarkoituksena tasoittaa epätasaista sukupuolijakaumaa tekniikan ja sosiaali- ja terveysalan välillä (www.6mix.nu), projektissa tehty kartoitus yhdessä SAMOK ry:n kanssa ammattikorkeakoulujen tasa-arvosuunnitelmista vuonna 2007. Kartoituksessa todetaan, että enemmistössä ammattikorkeakouluista on suunnitelma, mutta niitä ei juurikaan ole tehty yhteistyössä opiskelijoiden kanssa. Opiskelijanäkökulma on huomioita suunnitelmissa huonosti tai ei lainkaan. 22 ammattikorkeakoululla on olemassa tasa-arvosuunnitelma, kolmella työ oli aloitettu ja neljällä

ei ollenkaan suunnitelmaa. Alle puolella ammattikorkeakouluista on suunnitelma laadittu yhteistyössä opiskelijoiden kanssa ja opiskelijoiden näkökulma on muutenkin huonosti huomioitu. Tasa-arvotilanteen kartoitus on selvityksen mukaan tehty kahdessa kolmasosassa ammattikorkeakouluista. Kartoituksia on kuitenkin käytetty huonosti suunnitelman pohjana. Suunnitelmien tavoitteiden määrittelyissä ja toteutus suunnitelmissa löydettiin puutteita. Yleistilanteesta ammattikorkeakouluissa selvityksessä todetaan, että ammattikorkeakoulut tarvitsevat lisää tietoa ja koulutusta tasa-arvosta. (http://www.6mix.nu/s/css/pdf/Samdrag_tasaarvokartoitus_2007.pdf)

Tätä kirjoitettaessa on meneillään useita hankkeita, joiden painopisteenä on tasa-arvon parantaminen koulutuksessa ja kasvatuksessa. Tasa-arvo- ja sukupuolitietyisyys opettajankoulutuksessa (TASUKO) –hanke on huhtikuussa 2008 alkanut kaksivuotinen hanke, jota rahoittaa opetusministeriö. Hankkeen tarkoituksena on edistää tasa-arvo- ja sukupuolitietyisyyttä koskevaa kehittämistyötä kaikissa opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa. Hankkeen aikana on tarkoitettu rakentaa ehdotus tasa-arvo- ja sukupuolitietyisen opetussuunnitelman perusteiksi. (Kasvatus 3/2008) Lapissa on alkanut keuhällä 2008 Lapin Letka –projekti Lapin ammattiopistossa, joka kestää aina vuoteen 2013. Projektin yhtenä osa-alueena on Lapin oppilaitoksia. (<http://www.lao.fi/?newsid=4699&deptid=10157&languageid=3&NEWS=1>) Lahden ammattikorkeakoulun ja Hämeen ammattikorkeakoulun yhteistyöhanke Tasa-arvoa ja samapalkkaisuutta uran alkuun (TASSU) tarjoaa uraohjausta tekniikan alan naisopiskelijoille.

Tässä lyhyesti esiteltyjen hankkeiden lisäksi eri hankkeista on koottu muitakin yhteenvetoja. Koulu matkalla sukupuolten tasa-arvoon –kirjasta (1988) löytyy kuvauksia erilaisista tasa-arvokokoiluista kouluissa. Tasa-arvoklinikan ja Tinataan-hankkeen laatimaan Tasa-arvoisesti työelämään – Näkökulmia oppilaitosten tasa-arvotyöhön ja –suunnitteluun –oppaaseen on koottu lyhyesti erilaisia tasa-arvohankkeita ja –projekteja, joita oppilaitoksissa on tehty sekä näiden hankkeiden toimintamalleja.

OPPILAITOSTEN TASA-ARVOSUUNNITELUA TUKEVAT OPAAAT

Tasa-arvolain uudistuksen ja oppilaitoksiin suuntautuneiden hankkeiden myötä on ilmestynyt jonkin verran materiaalia oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun tueksi.

Opetushallitus on laatinut vuonna 2008 tasa-arvosuunnitteluoppaan oppilaitoksille: Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta - Opas oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman laadintaan. Opas pyrkii antamaan konkreettisia ohjeita suunnitteluprosessiin. Oppaassa annetaan myös esimerkkikysymyksiä tasa-arvokyselyä varten. Oppaassa kehoitetaan osallistamaan opiskelijoita suunnitteluprosessiin ottamalla opiskelijaedustajia mukaan tasa-arvotyöryhmään, järjestämällä tasa-arvoaiheisia keskustelutilaisuuksia sekä tasa-arvokyselyn avulla. Kyselyn tuloksia kehoitetaan purkamaan yhdessä opiskelijoiden kanssa. Opas löytyy opetushallituksen internetsivuilta pdf-muodossa. Sitä on lisäksi lähetetty painettuna versiona suoraan oppilaitoksiin.

Toinen oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun näkökulmasta kirjoitettu opas on Tasa-arvoa oppilaitoksiin – Toimintamalleja tasa-arvosuunnittelun tueksi (2007). Oppaan ovat laatineet yhteistyössä Tasa-arvoklinikka ja Tinataan-verkostohanke. Opas perustuu hankkeissa saa-

duille kokemuksille ja hyvälle käytännöllille. Konkreettisimmin oppaassa käydään läpi Tasa-arvoklinikan Variassa pilotoima opiskelijoita osallistava tasa-arvosuunnitteluprosessi. WomenIT- hankkeessa tuotettu Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt –opas sisältää myös hankkeen kokemusten pohjalta laadittuja suosituksia ja hyviä käytäntöjä. Lisäksi oppaassa esitellään hankkeen alaprojekteja. Opas kertoo konkreettisesti, mitä WomenIT-hankkeessa on tehty ja voi näin ollen toimia ideoiden lähteenä erilaisille tavoille edistää tasa-arvoa oppilaitoksissa. WomenIT-hanke keskittyi suurimmaksi osaksi tyttöjen innostamiseen teknologian pariin, mutta hankkeen hyvät käytännöt ovat sovellettavissa myös muunlaisiin tavoitteisiin. WomanIT-hankkeesta on kerrottu tarkemmin edellisessä luvussa.

TASA-ARVOSUUNNITTELU OPPILAITOKSISSA

Tasa-arvosuunnitelmia on lakiuudistusten myötä ruvettu tekemään oppilaitoksissa, kuten käy ilmi esimerkiksi edellä mainitusta ammattikorkeakoulujen tasa-arvosuunnitelmista tehdystä kartoituksesta. Osa oppilaitoksista on julkaissut suunnitelmansa internetissä, jolloin hakutoimintoja hyväksikäyttäen on mahdollista nähdä malliesimerkkejä erilaisten oppilaitosten suunnitelmista. Internetistä löytyvien suunnitelmien laajuus ja taso on hyvin vaihteleva.

Tasa-arvosuunnitelma löytyy esimerkiksi:

- ◆ Itä-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä
- ◆ Oulun yliopisto
- ◆ Teknillinen korkeakoulu vuosille 2007 – 2009
- ◆ Enon lukio vuodelta 2006
- ◆ Helsingin yliopisto
- ◆ Jyväskylän ammattiopisto osana opetussuunnitelmaa
- ◆ Kimpisen lukio (Lappeenranta)
- ◆ Loimaan ammatti- ja aikuisopisto vuosille 2005 – 2010
- ◆ Jyväskylän yliopisto vuosille 2006 – 2009
- ◆ Keuruun kaupungin suunnitelma toisen asteen oppilaitoksille

Syytä olisikin kartoittaa tarkemmin saatavilla olevien oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien laadullista tasoa.

OPETTAJIEN TÄYDENNYSKOULUTUS

Opettajien täydennyskoulutus on yksi mahdollinen kanava parantaa oppilaitosten henkilökunnan tietoisuutta tasa-arvolain velvoitteista, sukupuolisensitiivisyydestä sekä oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluprosessin käytännön toteutuksesta. Täydennyskoulutusta järjestäviä tahoja on useita. Koulutukset käsittelevät opetusta ja kasvatusta hyvin monista näkökul-

mista. Tasa-arvokoulutus osana opettajien täydennyskoulutusta toteuttaisi erinomaisesti tasa-arvolain henkeä ja antaisi oppilaitoksille konkreettista tietoa tasa-arvosuunnittelusta.

Opettajien täydennyskoulutusta järjestäviä tahoja ovat mm.:

- ◆ Opettajien ammattijärjestö OAJ
- ◆ Yliopistojen täydennyskoulutuskeskukset
- ◆ Opetusalan koulutuskeskus (opeko) Heinolassa
- ◆ Opetushallitus
- ◆ Opetustoimen henkilöstökoulutuksen neuvottelukunta

LOPUKSI

Oppilaitoksissa on viime vuosikymmeninä tehty paljon tasa-arvohankkeita. Ongelmana on kuitenkin ollut toiminnan jatkuvuus ja pitempiäaikaisen muutoksen puuttuminen. Tasa-arvosuunnittelu luo mahdollisuuden pitkäjänteiseen kehitystyöhön ja hitaasti tapahtuvaan asenteiden ja arvojen muutokseen. Tasa-arvosuunnitelmasta olisi mahdollista rakentaa toimiva työkalu oppilaitosten käyttöön, joka motivoisi oppilaitosten sisäistä kehittämistä ja tasa-arvotilanteen parantamista. Muutoksen on kuitenkin lähdettävä oppilaitoksista itses-tään. Oppilaitoksille on tarjottava koulutusta, joka motivoi ja antaa työkaluja pitkäjänteiseen suunnitteluprosessiin. Tärkeää on nimenomaan rehtoreiden ja opettajien motivaatio. Opet-tajilla on suuri vaikutus siihen uusinnetaanko vai puretaanko koulun käytännöissä sukupuoli-stereotyyppioita. Siksi oppilaitoksen henkilökunnan koulutus ja motivointi on ensiarvoisen tärkeää. Erilaisissa oppilaitoksiin suuntautuvissa tasa-arvohankkeissa tulisi tukea oppilaitok-sen oman henkilökunnan valmiuksia sukupuolisensitiiviseen opetukseen ja kasvatukseen. Esimerkiksi tytöille suunnattujen tekniikkakurssien vetäjinä tulisi toimia oppilaitoksen omia opettajia ja opettajien tulisi saada tekemästään ylimääräisestä työstä myös korvaus. Näin on mahdollista, että hankkeissa kehitetyt käytännöt jäävät elämään oppilaitoksiin vielä hank-keen päättymisen jälkeenkin. Tärkeää on myös oppilaitoksen henkilökunnan kokemus siitä, että heidän työtään arvostetaan. Tämä voidaan osoittaa oppilaitoksen johdon tuella suunnit-teluprosessille sekä tasa-arvohankkeesta tai suunnitteluprosessista aiheutuvan ylimääräisen työn korvaamisella.

Esimerkiksi WomenIT-projektissa suositeltiin saatujen kokemusten pohjalta, että eri aine-opintoihin tulisi sisällyttää myös ura- ja ammatinvalintaan liittyviä sisältöjä. Esimerkiksi, mil-laisiin ammatteihin kemian osaaminen valmentaa? Suositeltavaa olisi käydä myös tutustu-massa käytännön työelämään aineenopetuksen ohessa. (Opetuksen ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt 2005) Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmissa voi olla vaikeaa löytää konkreettisia toimenpiteitä siihen, miten luokka- ja opetustilanteiden tilan ja ajan käyttöä saataisiin suo-raan muutettua tasa-arvoisemmaksi. Suunnitelmissa kannattaakin keskittyä ainakin aluksi yksinkertaisiin ja konkreettisiin tilanteisiin. Opetustarjontaa olisi syytä tarkastella siltä kan-nalta, millaisia jatko-opintomahdollisuuksia tai ammattipätevyyksiä se tarjoaa. Opintojen yhteyttä työelämään olisi hyvä selkiyttää opiskelijoille. Esimerkiksi lukion pitkän matematiikan ja fysiikan jättäminen pois omista opinnoista sulkee monia jatko-opintomahdollisuuksia.

Tällöin ainevalinnat, jotka ovat voimakkaasti sukupuolittuneet asettavat naiset ja miehet erilaiseen asemaan myöhemmissä vaiheissa. Myös mahdollisten lisäkurssien järjestämistä niille, jotka tulevat opiskelemaan heikommilla tiedoilla ja taidoilla olisi syytä harkita. On sekä oppilaitosten että opiskelijoiden etu, että opiskelijoiden motivaatio opintoja kohtaan säilyy ja he tuntevat kykenevänsä suorittamaan opinnot loppuun.

LÄHTEET JA MUU KIRJALLISUUS

Aaltonen, S. 2006. Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Yliopistopaino. Helsinki.

Arkimies, K. (toim.) 2008. Ukko akan töissä. Askeleita hoitotyön tasa-arvoon. SoteMies-projektin 2006-2008 loppujulkaisu. Hyvinkään-Riihimäen aikuiskoulutuskeskus.

Brunila, K., Heikkinen, M. & Hynninen, P. 2005. Monimutkaista mutta mahdollista. Hyviä käytäntöjä tasa-arvotyöhön. Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, aikuiskoulutus/kansallinen teematyö. Kajaani.

Heikkinen, M., Juutilainen, P-K., Korhonen, M., Haataja, M., Luokkanen, T., Toiviainen, P. & Perttu, S. 2007. Sukupuolisensitiivisyys ammatillisen oppilaitoksen opetuksen ja ohjauksen arjessa – SUMO-hankkeen kokemuksia 2006-2007. Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

Hynninen, P. & Lahelma, E. 2008. Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuutta opettajankoulutukseen. Kasvatus 3/2008.

Leinonen, E. (toim.) 2005. Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt. Sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen. Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, WomenIT-projekti.

Lohikoski, P., Putila, P., Sassi, E. & Viitamaa-Tervonen O. Tasa-arvoisesti työelämään – Näkökulmia oppilaitosten tasa-arvotyöhön ja –suunnitteluun. Tasa-arvoklinikka ja verkottuminen, Kiljavan opisto. Tinataan-verkostohanke, Sähkö- ja tietoliikennetekniikan osasto, Teknillinen korkeakoulu.

Räsänen, L. 1987. Kiinnostako tasa-arvokokeilu opettajia? Tyttöjen ammatinvalinnan laajentamista koskevan koulukokeilun perustamisvaihe. Pohjoismaisen AVAA-projektin raportti 2/1987. Työministeriö.

Räsänen, L. 1992. Tytöt ja fysiikka. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Tasa-arvo julkaisuja, sarja C: Työraportteja. 6/1992.

Salonen, A. (toim.) 1988. Koulu matkalla sukupuolten tasa-arvoon. Kokeiluselvytys tasa-arvokokeilutoimikunnalle. Opetusministeriön suunnittelusihteeristön julkaisuja 5. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Soro, R. 2002. Opettajien uskomukset tytöistä, pojista ja matematiikasta. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 191.

Tasa-arvolaki. (Laki naisten ja miesten tasa-arvosta 609/1986)

Tasa-arvolehti 4/2008

Tasa-arvovaltuutetun vuosikertomus 2006. Tasa-arvojulkaissu 2007:2.

Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta. Opas oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman laadintaan. 2008. Opetushallitus.

Yhteispohjoismainen BRYT-projekti tiedottaa. Marraskuu 1989. BRYT AVAA –raportti nro 35/1989. Valtion painatuskeskus.

www.tasa-arvo.fi

www.minedu.fi

<http://tina.tkk.fi>

www.mirror4u.net